

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande

Datum 2021-12-09
Klassificering 1.1.4
Dnr RAÄ-2021-2521

Remiss av promemorian Upphovsrätten på den digitala inre marknaden (Ds 2021:30)

Ert dnr Ju2021/03517

Justitiedepartementet har begärt att Riksantikvarieämbetet yttrar sig över förslagen i ovan nämnda promemoria.

formaterade: Tyska (Tyskland)

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet tillstyrker promemorians förslag i huvudsak. Riksantikvarieämbetet vill dock att Justitiedepartementet i det fortsatta lagstiftningsarbetet förtydligar hur definitionen av kulturarvsinstitution ska tolkas, anpassar bestämmelserna om fri återgivning av bildkonstverk så att även handskrifter omfattas och, såvitt avser rätten till information, lyfter in ytterligare delar av direktivet i syfte att underlätta användningen av avtalslicens.

Synpunkter

Framställning av exemplar för text- och datautvinning (avsnitt 5.2)

Riksantikvarieämbetet instämmer i att det är oklart hur begreppet kulturarvsinstitution ska tolkas. Mer vägledning kring detta vore önskvärt, särskilt för de kulturarvsinstitutioner som, i likhet med Riksantikvarieämbetet, inte självklart omfattas av begreppet.

I direktivet definieras kulturarvsinstitutioner som bibliotek och museum som är tillgängliga för allmänheten, arkiv samt film- eller ljudarvsinstitutioner. Av skäl 13 framgår det att "kulturarvsinstitutioner bör anses inbegripa bl.a. nationalbibliotek och nationalarkiv, samt, när det gäller deras arkiv och offentligt tillgängliga bibliotek, utbildningsanstalter, forskningsorganisationer och allmännyttiga sändarföretag". För en institution som Riksantikvarieämbetet, som varken kan sägas vara ett bibliotek, museum, arkiv eller film- eller ljudarvsinstitution i sig, men som har en sådan verksamhetsgren blir beskrivningen problematisk. Sista delen i skäl 13 förutsätter ju att ett arkiv eller ett offentligt tillgängligt bibliotek som är en del av någon annan verksamhet ska finnas hos en utbildningsanstalt, forskningsorganisation eller allmännyttigt sändarföretag.

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Bankgiro 5052-3620

Tanken med direktivets definition var antagligen inte att försvåra för kulturarvsinstitutioner som består av många olika verksamhetsgrenar att dra nytta av vissa bestämmelser. Definitionen av kulturarvsinstitution bör därför förstås så att institutioner som har relativt fristående verksamhetsgrenar som består av arkiv-, biblioteks- och/eller museiverksamhet också omfattas av de regler som tar särskilt sikte på kulturarvsinstitutioner. Ett sådant förtydligande i förarbetena skulle förebygga den oklarhet som annars drabbar exempelvis Riksantikvarieämbetet och Institutet för språk och folkminnen.

Följden av att inte omfattas av begreppet kulturarvsinstitution blir att varken reglerna om text- och datautvinning eller den nya avtalslicensen för kulturarvsinstitutioners användning av verk som inte finns i handeln blir tillämpliga.

Kulturarvsinstitutioners användning av verk som inte finns i handeln (avsnitt 6)

Riksantikvarieämbetet tillstyrker promemorians förslag om att underlätta digitalisering och tillhandahållande av kulturarvsinstitutionernas verk som ingår i de egna samlingarna och som inte finns tillgängliga i handeln. Förslaget bygger på en modell som redan finns och som kulturarvsinstitutionerna är bekanta med.

Fria återgivning av bildkonstverk (avsnitt 9)

Riksantikvarieämbetet tillstyrker promemorians förslag att ensamrätten för framställare av fotografiska bilder inte ska omfatta fotografier vars huvudsakliga motiv utgörs av ett bildkonstverk för vilket upphovsrätt inte längre gäller. Förslaget underlättar för kulturarvsinstitutionerna att tillgängliggöra sina samlingar. Istället för att använda begreppet "bildkonstverk" i den föreslagna 49 a § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk så skulle en hänvisning till endast "verk" kunna inkludera även till exempel handskrifter.

Artikel 14 i direktivet syftar till att undanröja problem som uppstår vid digitalisering. Den närmaste rätten till en fotografisk bild är dock inte harmoniserad, vilket innebär att det finns möjlighet för medlemsländerna att själva bestämma skyddsomfånget för en fotografisk bild.

För kulturarvsinstitutionerna finns det till exempel ett behov av att avbilda texter, särskilt handskrifter. Samma skäl som gör sig gällande för digitalisering av alster av bildkonst där skyddstiden löpt ut, är även aktuella i fråga om till exempel handskrivna brev.

Personer som digitaliserar äldre material förlitar sig sällan på en närstående rättighet för fotografisk bild för att få betalt för sitt arbete. De är oftast anställda, eller i annat fall uppdragstagare, och får därför lön eller arvode för det arbete de utför. Något skyddsbehov i form av en närstående rätt till fotografisk bild finns därför sällan.

För övrigt påminner Riksantikvarieämbetet om punkt 5 i kommissionens rekommendation 2011/711/EU om digitalisering av och tillgång via internet till kulturellt material och digitalt bevarande, som anger att medlemsstaterna ska förbättra tillgången till och användningen av digitaliserat offentligt kulturmaterial. Enligt skäl 1 i rekommendationen omfattar det kulturella materialet tryckta medier (böcker, tidskrifter, tidningar), fotografier, museiföremål, arkiverade dokument, ljud och audiovisuellt material, monument och arkeologiska platser.

Verk som inte längre är skyddade av upphovsrätt bör allmänheten få ta del av fritt och även kunna använda. Det ligger i linje med den strävan att öka mängden öppna data som både EU och Sverige står bakom.

Rätt till information (avsnitt 13.4)

Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslaget till en ny regel om upphovsmannens rätt till information enligt 29 a § lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Kulturarvsinstitutionerna tillgängliggör oftast verk utan avsikt att generera intäkter, så den föreslagna regeln skulle i de allra flesta fall inte innebära något problem.

Riksantikvarieämbetet anser dock att det vore önskvärt att lyfta in ytterligare delar av direktivet. I artikel 19.6 finns förslag på ett undantag med en hänvisning till den information som ska lämnas av en kollektiv förvaltningsorganisation enligt artikel 18 i direktivet om kollektiv förvaltning av upphovsrätt (Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU). Att införa även det stycket i den svenska lagen skulle innebära en lättnad från kravet på information till upphovspersonerna vid ett tillgängliggörande genom avtalslicens.

Tillgängliggörande genom avtalslicenser används redan idag i de fall där stora mängder material och rättighetsinnehavare hanteras. Upphovspersonernas ersättning kan i de fallen vara beroende av i vilken omfattning deras verk har utnyttjats. Det kan heller inte uteslutas att kulturarvsinstitutionerna i framtiden

kommer att använda sig av någon form av avgifter för att finansiera satsningar på digitalisering och tillgängliggörande av material ur samlingarna. Ett sådant ökat tillgängliggörande kommer sannolikt att vara kopplat till systemet med avtalslicenser. Om informationsplikten enligt den föreslagna 29 a § lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk inte undantas i de fallen riskerar systemet med avtalslicenser att bli dyrare för användarna på grund av ökad administration och därmed även mindre attraktivt.

Ekonomiska konsekvenser (avsnitt 16)

Riksantikvarieämbetet instämmer i bedömningen att de ekonomiska konsekvenserna av förslagen som berör kulturarvsinstitutionerna inte kommer att innebära stora kostnader, med undantag för informationsplikten. Om inte regeln om information som ska lämnas till upphovspersonerna kring användning av deras verk lättas upp, uppstår ökade administrativa kostnader vid kulturarvsinstitutionernas användning av avtalslicenser för masstillgängliggörande. Det innebär dels en ökad kostnad för redan fungerande avtalslicenser för kulturarvsinstitutioner, dels ett hinder för eventuella utvecklingsinsatser inom kulturarvssektorn. Det kan inte uteslutas att ökad digitalisering av kulturarvsmaterial i framtiden behöver finansieras genom avgifter som motsvarar självkostnadstäckning. Att all användning som innebär en intäkt skulle lösa ut en informationsplikt, även i fall av masstillgängliggörande via avtalslicens, skulle kunna innebära ett hinder för digitaliseringen av kulturarvet.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Joakim Malmström efter föredragning av verksjuristen Emma Grimlund. Även överantikvarien Knut Weibull, avdelningschefen Jesper Andersson, avdelningschefen Torsten Hökby, chefsjuristen Maria Westergren och verksjuristen Sofia Kullman har deltagit i den slutliga handläggningen.

Detta beslut har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.

Kopia:

ju.L3@regeringskansliet.se

kulturdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Ändrad fältkod

Ändrad fältkod